

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΚΔ'.

Συνδρομή ἰτήσια: Ἐν Ἑλλάδι: φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. Ἰκαστ. ἔτους καὶ εἶναι ἰτήσια. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδὸς Σταδίου 32.

6 Δεκεμβρίου 1887

Η

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΜΑΡΑΘΩΝΙ ΜΑΧΗΣ ΑΤΕΛΕΥΤΗΤΟΣ ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ

Δὲν ὑπάρχει ἴσως γεγονὸς τῆς πατρίου ἡμῶν ἱστορίας τοσοῦτον πολυτρόπως παρασταθὲν ὅσον ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη· καὶ τοῦτο ἐνῷ ἔχομεν τὴν περὶ αὐτῆς ἀφήγησιν τοῦ Ἡροδότου, ὅστις, γράψας τὰς ἱστορίας αὐτοῦ περὶ τὰ μέσα τῆς 5 ἑκατονταετηρίδος, ἤκουσε βεβαίως οὐκ ὀλίγους ἐπιζῶντας μάρτυρας τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου.

Ὁ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, ἐλθόντες εἰς Μαραθῶνα, ἐστρατοπέδευσαν «ἐν τεμένει Ἡρακλέους». Περιγράφει ἀκριβέστατα τὴν παράταξιν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης: «τὸ στρατόπεδον ἐξισούμενον τῷ Μηδικῷ στρατοπέδῳ, τὸ μὲν αὐτοῦ μέσον ἐγένετο ἐπὶ τάξις ὀλίγας, καὶ ταύτῃ ἦν ἀσθενέστατον τὸ στρατόπεδον, τὸ δὲ κέρας ἐκάτερον ἔρρωτο πλήθει». Βεβαίως ἐπανειλημμένως ὅτι δοθέντος τοῦ σημείου τῆς ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐξορμήσεως, «οἱ Ἀθηναῖοι δρόμῳ ἵεντο ἐς τοὺς βαρβάρους.» Καὶ μετ' οὐ πολὺ δις πάλιν λέγει τὸ αὐτό. «Οἱ δὲ Πέρσαι ὀρέοντες δρόμῳ ἐπιόντες, μανίην τε τοῖσι Ἀθηναίοις ἐπέφερον, ὀρέοντες αὐτοὺς ὀλίγους καὶ τοὺτους δρόμῳ ἐπειγομένους οὔτε ἵππου ὑπαρχούσης σφι οὔτε τοξευμάτων». Καὶ μετ' ὀλίγον αὖθις, τέταρτον ἤδη, τὸ αὐτὸ βεβαίως. «Πρῶτοι γὰρ Ἑλλήνων δρόμῳ ἐς πολεμίους ἐχρήσαντο.»

Οὐδὲν ἦττον λεπτομερῶς ἐκτίθησιν ὁ ἱστορικὸς τὰς περιπετείας τῆς μάχης. «Μαχομένων δὲ ἐν τῷ Μαραθῶνι χρόνος ἐγένετο πολλός. Καὶ τὸ μὲν μέσον τοῦ στρατοπέδου ἐνίκων οἱ βάρβαροι καὶ ῥήξαντες ἐδίωκον ἐς τὴν μεσόγαιαν, τὸ δὲ κέρας ἐκάτερον ἐνίκων Ἀθηναῖοι τε καὶ Πλαταιεῖς. Νικῶντες δὲ τὸ μὲν τετραμμένον τῶν βαρβάρων φεύγειν ἔων· τοῖσι δὲ τὸ μέσον ῥήξας αὐτῶν, συναγαγόντες τὰ κέρεα ἀμφοτέρα ἐμάχοντο, καὶ ἐνίκων Ἀθηναῖοι.»

Κατόπιν ὁ ἱστορικὸς εἰκονίζει ζωηρότατα τὰ μετὰ τὴν νίκην. «Φεύγουσι δὲ τοῖσι Πέρσῃσι εἰπὼν κόπτοντες (οἱ Ἀθηναῖοι), ἐς δὲ ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἀπικόμενοι πῦρ τε αἶτεον καὶ ἐπε-

λαμβάνοντο τῶν νεῶν... Ἐπτα μὲν δὴ τῶν νεῶν ἐπεκράτησαν τρόπῳ τοιούτῳ Ἀθηναῖοι· τῇσι δὲ λοιπῇσι οἱ βάρβαροι ἐξανακρουσάμενοι, περιέπλων Σούνιον, βουλόμενοι φθῆναι τοὺς Ἀθηναίους ἀπικόμενοι ἐς τὸ ἄστυ. Ἀθηναῖοι δέ, ὡς ποδῶν εἶχον, τάχιστα ἐβώθεον ἐς τὸ ἄστυ καὶ ἐφθησάν τε ἀπικόμενοι πρὶν ἢ τοὺς βαρβάρους ἤκειν... Οἱ δὲ βάρβαροι τῇσι νηυσὶ ὑπεραιωρηθέντες Φαλήρου, ὑπὲρ τούτου ἀνακωχέυσαντες τὰς νέας ἀπέπλων ὀπίσω ἐς τὴν Ἀσίην. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ ἀπέθανον τῶν βαρβάρων κατ' 6400 ἄνδρας, Ἀθηναίων δὲ 192.»

Ἰδίως ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἐξαριθμεῖ οὔτε τοὺς Ἕλληνας, οὔτε τοὺς Πέρσας, ἀκούμενος νὰ εἴπῃ περὶ τῶν πρώτων ὅτι ἦσαν ὀλλγοί, καὶ περὶ τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ὅτι ἦτο πολλὸς καὶ εὖ ἐσκευασμένος. Οὕτω δὲ σωφρόνως ὁμιλῶν περὶ ὧν δὲν ἤξευρε, παρέχει ἡμῖν τὴν ἀσφαλεστάτην ἐγγύησιν ὅτι ἤξευρε κάλλιστα πάντα περὶ ὧν ἠκριβολογεῖ.

Ἄλλ' ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἰδίως χρόνοις, οὐκ ὀλίγοι ἐπεχείρησαν νὰ συμπληρώσωσι καὶ νὰ διορθώσωσιν ἐν πολλοῖς τὸν πατέρα τῆς ἱστορίας. Καὶ λοιπὸν ἤρχισαν νὰ περιάγῃσι τὸ τέμενος τοῦ Ἡρακλέους ἀπὸ τὸ Σταυροκοράκι εἰς τὸν Βρανᾶν, καὶ ἀπὸ τὸν Βρανᾶν εἰς Ἀργαλικὴν ἢ Ἀγριολύκην. Ἐπειτα ἠξίωσαν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν διῆλθον ἅπαν τὸ διάστημα τὸ χωρίζον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν πολεμίων δρόμῳ χρῆσάμενοι, καίτοι ὁ Ἡρόδοτος, ὡσεὶ προβλέπων ὅτι τὸ γεγονὸς θέλει ἀμφισβητηθῇ, τετράκις ἐβεβαίωσεν αὐτό. Κατόπιν ἰσχυρίσθησαν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, ἀγωνισθέντες τὴν πρωίαν ἐν Μαραθῶνι, δὲν ἠδύναντο ἔπειτα νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐκ Μαραθῶνος μετὰ μεσημβρίαν καὶ νὰ φθάσωσι τὴν νύκτα εἰς Ἀθήνας· ὅθεν συνεπέρανον ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἀνεχώρησαν εἰμὴ τὴν ὑστεραίαν, λησμονοῦντες ὅτι ἐν ταῖς παραμοναῖς τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης ὁ στρατὸς τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ἀπελθὼν ἐκ Τεγέας τὴν ἐσπέραν, ἀφίκετο τὴν πρωίαν εἰς Σπάρτην, ἐπολέμησεν ἐκεῖ δι' ὅλης τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, καὶ ἔπειτα ἐπέστρεψεν εἰς Τεγέαν τὴν ἀκόλουθον νύκτα, ὅ ἐστι δὲν ἔπαυσε βαδίζων, πῦρ μὲν καὶ πάλιν βαδίζων, ἐπὶ 36 ὥρας.

Ἡ ἀφήγησις τοῦ Ἡροδότου εἶναι ἐφ' ὧντι ἐλ-

λιπής κατὰ τοῦτο ὅτι, ἐνῶ, ὡς εἶδομεν, παρίσταισι τοὺς Πέρσας ἐγκαιχωμένους ἐπὶ τῷ ἱππικῷ αὐτῶν, ἔπειτα οὐδόλως ἀναφέρει ἱππικὸν ἐν ταῖς λεπτομερείαις τῆς μάχης. Ἵνα ἀνεύρῃ τὸν λόγον τῆς ἀποσιωπῆσεως ταύτης ὁ Κούρτιος προτείνειν εἰκασίαν εὐφυστάτην. Οἱ Πέρσαι, λέγει, ἀναλογιζόμενοι ὅτι δὲν ἦτο εὐκολὸν νὰ ἐκπορθῇσιν τὸ ἀσφαλὲς περὶ τὸ τέμενος τοῦ Ἡρακλέους ὁχύρωμα τῶν Ἀθηναίων καὶ μὴ βλέποντες αὐτοὺς κατερχομένους ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας εἰς τὸν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα, εἶχον ἀποφασίσει νὰ ἀποπλεύσωσιν ἐκ τοῦ Μαραθωνικοῦ πεδίου καὶ νὰ ἀποβιβάσθωσιν εἰς ἕτερον τῆς Ἀττικῆς σημεῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἤθελεν εἶναι εὐχερέστερον νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Ὅθεν ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς ἡμέρας καθ' ἣν συνεκροτήθη ἡ μάχη εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐπιβιβάζωσι τὸν στρατὸν αὐτῶν εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἰδίως τὸ ἱππικὸν τότε δὲ ὁ Μιλτιάδης, θεωρῶν τὰ γινόμενα, ἐπέπεσεν ἀπροσδοκῆτως κατὰ τῶν διχοτομηθέντων πολεμίων. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι τὸ ἐπινόημα τοῦτο τοῦ ἐπιφανοῦς ἱστορικοῦ μαρτυρεῖ διὰ μυριοστὴν φορὰν τὴν ἀγχίνοιαν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη τοῦ αἰνίγματος λύσις προϋποτίθεται ὅτι ὁ περσικὸς στρατὸς ἦτο τοσοῦτον πολυάριθμος, ὥστε καὶ τὸ ἡμισυ αὐτοῦ μόνον ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς πολεμίους τὴν πεποίθησιν ἣν εἶχον καθ' ἣν στιγμὴν ἀνέλαβον τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς ὀλίγους αὐτῶν ἀντιπάλους· ὅθεν ὁ Κούρτιος παραδέχεται τὸν ὑπὸ τοῦ Κορνηλίου Νέπωτος διδόμενον ἀριθμὸν τῶν 100,000 πεζῶν καὶ τῶν 10,000 ἱππέων, παραλείπων φυσικῶς τῷ λόγῳ τὰ ἄλλα τῶν ἀρχαίων τερατολογήματα περὶ 300,000, καὶ 500,000 καὶ 600,000 ἀνδρῶν.

Ἀλλ' ἤδη ὁ νεώτατος τῆς δοξασίας τοῦ Κουρτίου πρόμαχος, ὁ λοχαγὸς Eschenburg, περιώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰς Μαραθῶνα ἀποβιβασθέντων Περσῶν εἰς 60,000 πεζῶν καὶ 6,000 ἱππέων, ἐπειδὴ ἐπὶ αὐτῆς τοῦ Ἡρόδοτου τῆς μαρτυρίας. Τῶντι, ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἀναφέρει μὲν πόσοι ἦσαν οἱ ἐξ Ἀσίας ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν ἐπιπλεύσαντες Πέρσαι, λέγει ὅμως ὅτι ὁ περσικὸς στρατὸς διεπεραιώθη ἐπὶ ἐξακοσίῳ τριήρεων, ὁ δὲ ἱππικὸς ἐπὶ ἱππαγωγῶν νηῶν, ὧν δὲν σημειοῖ τὸν ἀριθμὸν. Κατὰ τὸν Eschenburg λοιπὸν αἱ 600 τριήρεις μετέφερον εἰς τὴν Ἀττικὴν 60,000 πεζῶν. Ἡθελεν εἶναι μακρὸν νὰ παραθέσω ἐνταῦθα μαρτυρίας ἐξ ὧν δηλοῦται ὅτι συνήθως ἐπὶ ἐκάστης τριήρους δὲν ἐπιβιβάζοντο εἰ μὴ 40 στρατιῶται, ἐνίοτε δὲ μόνον τὸ πολὺ 50. Ἀλλὰ παραδεχόμενος τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ Eschenburg, παρατηρῶ ὅτι οἱ Ἕλληνες ὁπλιτὰι ἦσαν Μαραθῶνι, κατὰ τὴν πάγκοινον ὁμολογίαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἑλλήνων, 10 ἕως 11. τῶν τε ἀρχαίων οὗς προσθετέοι ἄλλοι τόσοι δούλοι ὡς χιλιάδες, εἰ

φιλοὶ ὁπλισμένοι. Ἐὰν λοιπὸν οἱ 20,000 οὗτοι Ἕλληνες ἠγωνίσθησαν πρὸς τὸ ἡμισυ μόνον τῶν 60,000 Περσῶν, οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἦσαν μὲν βεβαίως πάντοτε πολὺ πλειότεροι, ἀλλ' ἡ ἀναλογία τῶν 3 πρὸς 2 δὲν ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ ὑπολαμβάνεται ὡς βέβαιον νίκης τεκμήριον.

Τὸ περὶ ἱππικοῦ ζήτημα εἶναι πολὺ δυσκολώτερον νὰ συζητηθῇ, διότι, ὡς προείπομεν, ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἀναφέρει πόσαι ἦσαν αἱ ἱππαγωγαὶ νῆες. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν Δορίσκῳ γενομένην ἀπαρίθμησιν τῆς μεγάλης τοῦ Ξέρξου στρατιᾶς, ἐπὶ 1,700,000 πεζῶν, τὸ ἱππικὸν δὲν συνεποσοῦτο εἰ μὴ εἰς 80,000, ὃ ἐστὶ τὸ ἱππικὸν ἦτο ὀλιγώτερον τοῦ εἰκοστοῦ τῆς περσικῆς δυνάμεως· καὶ τοῦτο ἐπὶ στρατιᾶς ἣτις ἐβάδισε διὰ ξηρᾶς, δὲν διεπορθμεύθη διὰ θαλάσσης. Ἔστω ὅμως παραδεχθῶμεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν ἐν Δορίσκῳ ἀναλογίαν παραδεχθῶμεν καὶ τοὺς 60,000 πεζοὺς τοῦ Eschenburg· τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι τὸ ἱππικὸν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπερβαίνει τοὺς 3,000 ἀνδρας.

Ἡ δυνάμην νὰ ἀναφέρω πλείστας ἄλλας περιπετείας ὅσας ὑπέστη ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη. Ἀλλὰ πρὸς τί; Ἡ Ὀδύσσεια αὐτῆς εἶνε ἀνεξάντλητος.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

ΥΠΟ ΦΩΤΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ Ἡ ΦΩΤΑΚΟΥ

(Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε προηγούμενον φύλλον).

Ὁ Θ. Κολοκοτρῶνης ἤθελε τὴν ἐξουσίαν διότι ἦτο φιλόδοξος, ἀλλὰ πάντοτε μὲ τὴν συναινέσιν τοῦ λαοῦ, ἐὰν δὲ ὁ λαὸς δὲν συγκατετίθετο νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτόν, ἀδιαφοροῦσε καὶ ἔμενεν εὐχαριστημένος βλέπων ἐξυπνωτέρους τοὺς ὁμοίους του.

Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἔλεγον τὸν Κολοκοτρῶνην ἀνανδρον, διότι εἰς τὰς μάχας καὶ τοὺς ἀκροβολισμοὺς δὲν ἐλάμβανε μέρος, ὡς στρατιώτης, νὰ πολεμῇ. Ἐφύλαττεν ὅμως καὶ τοὺς Ἕλληνας, διότι ἐνῶ ἔκαμε τόσας μάχας ποτὲ δὲν τοῦ ἐσκοτώθησαν περισσότεροι τῶν πέντε στρατιωτῶν, ἐκτὸς τῆς μάχης τῶν Τρικόρφων, ἀλλ' ἐκεῖ ἦσαν καὶ πολλοὶ οἱ ἀρχηγοί. Ἐρωτηθεὶς ποτὲ ἀπὸ ἐνα εὐρωπαῖον ἂν φέρῃ πληγὰς εἰς τὸ σῶμά του ἀπὸ τὰς παλαιᾶς μάχας, τὰς ὁποίας ἔκαμεν, ἀπεκρίθη· «Ἐφυλαγόμενον νὰ μὴ σκοτωθῶ « διὰ νὰ μὲ ἐρωτήσης, καὶ νὰ ἴδω καὶ τὴν πατρίδα μου ἐλευθέραν». Ὅταν ἦτον εἰς τοῦ Δαμαλά διὰ τὴν ἐκεῖ συνέλευσιν, μίαν αὐγὴν ἐσηκώθη καὶ ἀρχήσῃ νὰ βλαστημᾷ καὶ νὰ προλέγῃ ὅτι θὰ σκοτωθῇ ὁ Καραϊσκάκης καὶ θὰ